

6. Pushkov A. K. Don't isolate us: A Russian view of NATO expansion. The National Interest 47, 1997. P. 58–63.
7. Walt S. M. The world wants you to think like a realist. Foreign Policy, 2018.
8. Waltz K. Theory of International Politics. United States: McGraw-Hill, 1979. P. 256.
9. Waltz, Kenneth N. The Origins of War in Neorealist Theory. Journal of Interdisciplinary History. Vol.18, 1988. P. 615–628.
10. Weber C. International Relations Theory: A critical introduction. 2nd edition. NY: Taylor and Francis e-Library, 2005. P. 224.

Паламарчук Юлія

Донецький національний університет імені Василя Стуса

МІЖНАРОДНИЙ ПОРЯДОК І «ВЕСТФАЛЬСЬКІ ПРИНЦИПИ»: ВИТОКИ, РОЗВИТОК, ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ

Анотація. Висвітлено різницю між попередніми історичними та сучасною міжнародною системами. Аналізуючи праці Макіавеллі, Рішельє та Кіссінджера, авторка показує, як глобально змінилися погляди на пріоритети держав у зовнішній політиці з 1513 по 2000 роки. Відповідно, з огляду на історичний досвід, вимальовуються виклики та пріоритети сучасності.

Ключові слова: Генрі Кіссінджер, Вестфальська система, Ніколо Макіавеллі, Віденський конгрес, постбіполярний світ.

Abstract. This paper depicts the difference between the previous historical international relations systems and the current state of international relations in the world. Analyzing texts of Machiavelli, Richelieu and Kissinger, the author shows how greatly the priorities of governments have changed from 1513 to 2000. As a result, the historical overview leads to identifying the challenges and priorities of today's international relations.

Keywords: Henry Kissinger, Westphalian system, Niccolò Machiavelli, Congress of Vienna, postbipolar world.

Чи можна називати сучасний стан міжнародних відносин «системою»? Як ми, люди, змінилися у своєму стані розуміння становища міжнародних відносин з часів середньовіччя? Що є основним і найголовнішим у питаннях забезпечення дипломатії та взаємоіснування політій на світовій арені? На ці та інші питання дослідники міжнародних відносин намагаються відповісти у сучасній парадигмі своєї ролі серед колег-гуманітаріїв. Проте для визначення статусу та подальшого розвитку сучасних міжнародних відносин раз за разом доводиться звертатися до історії, і до думок про неї попередників також.

Період до 1648 р. прийнято вважати «досистемним» в історії міжнародних відносин у Європі та у світі. Однак, відносини не були повністю хаотичними: Європою Середньовіччя керувало, з одного боку, бажання продовжити традиції Риму, а з іншого – адаптувати їх у гармонії з християнською мораллю та високим

статусом християнської релігії. Через це зверху над суверенітетами двох країн домінували дві «Римські імперії»: східна, «Візантійська», та західна, «Священна Римська імперія німецької нації». Влада імператора, як верховного медіатора відносин у Європі, та королів, як «Богом освячених» властителів країн, опинялася в конфлікті із незалежними політіями «нижчими за рангом»: республіками та князівствами. У ситуації, де завойовник-імператор з Німеччини мав релігійно-моральну підтримку своїх агресивних війн, незалежні італійські князівства починали розмислювати за стратегіями розвитку політій, які б виходили за межі середньовічної моралі. Цей виклик моральності відкидав Нікколо Макіавеллі, на думку якого критерієм успішної зовнішньої політики може бути лише доцільність, тобто її спрямованість на досягнення блага держави, яке є відповідно благом громадян [3].

Вважається, що система міжнародних відносин у Європі, а за нею і «світовий порядок», сформувалися після підписання так званого Вестфальського миру (Мюнстерська та Оснабрюцька угоди). Була сформована «система балансу сил», яка базувалася на принципі «*raison d'état*» (головним чинником у зовнішній політиці виступав інтерес держави). Кардинал Рішельє писав: «Користь народу повинна бути єдиним завданням правителя держави та його радників... Моєю першою метою була велич короля, моєю другою метою була могутність королівства». Проте його опоненти вбачали, що інтереси короля не завжди збігалися з народними [4]. Дослідник Генрі Кіссінджер писав: «Вестфальський мир відображав практичне пристосування до реальності, а не унікальне моральне розуміння. Він спирався на систему незалежних держав, які утримуються від втручання у внутрішні справи один одного та перевіряють амбіції один одного шляхом загальної рівноваги влади» [2, с. 3].

Після того, як Віденський конгрес ліквідував Першу Французьку імперію Наполеона, але не відновив старий імператорський порядок Священної Римської імперії, який домінував у Середньовічній Європі, перед «Вестфальською системою» постав справжній виклик. Держави отримали бажаний баланс сил і «принцип суверенності», проте без старої імперської структури «модерувати» ці принципи було нікому. Хоча практичні міркування все ще змушували могутні держави намагатися впливати на справи інших, та насильницьке втручання однієї країни у внутрішні справи іншої було менш поширеним між 1850 і 1900 роками, ніж у більшості попередніх та подальших періодах. Баланс сил означав, що будь-яка загарбницька війна чи нелегальна окупація перетворилася б у війну загарбника з половиною Європи, що продемонстрували Антинаполеонівські коаліції. Врешті-решт така система призвела до формування блоків держав-суперниць, а далі – до світових війн.

За підсумками двох світових воєн розпочалася так звана «Холодна війна», під час якої поняття суверенітету та принципу балансу сил (за Вестфальською системою) втратили своє значення. Це стало початком дискусії про поствестфальський світовий порядок, за яким держави відкидають принцип балансу сил (тобто наявність гегемона або двох держав гегемонів визнавалася можливою, втручання у внутрішні справи слабших держав стало очікуваним).

Саме США після закінчення «Холодної війни» розглядається де-факто як єдина провідна супердержаво-гегемон. За теорією гегемонської стабільності, причиною економічної нестабільності системи міжнародних відносин є відсутність гегемону. Наявність же гегемона дозволяє подальшу лібералізацію економіки світу без ризику зачепити проблеми нацбезпеки. Коли країни, переслідуючи свої інтереси, вводять протекціоністські заходи, гегемон, дотримуючись своїх інтересів, проводить лібералізацію торгівлі і економік своїх партнерів, що збільшує дохід, забезпечує зростання і підтримує політичну силу країни-гегемона, однак серйозно не загрожуючи соціальній стабільності. Гегемонія ж зберігається не «силою, а страхом перед силою»: завдяки демонстрації своєї ідеологічної, економічної, військової переваг [1].

Після розпаду СРСР відбувся перехід від двополярної до однополярної системи міжнародних відносин навколо США. Як писав американський політолог Кеннет Уолц: «В однополярній системі існує тільки одна велика держава, яка не має конкурентів. Якщо з'являється конкурент, то міжнародна система перестає бути однополярною». Також він стверджує що США є єдиним «полюсом», що має глобальні інтереси [6]. Водночас необхідно розуміти, що ці судження стосувалися минулого століття. У ХХІ ст. сили, незадоволені ідеєю домінації США, є пропонентами думок про реставрацію біполярного, або створення «багатополярного» світу (його розподілу між регіональними імперіями, на відміну від глобального гегемона-медіатора). Така парадигма до вподоби «антизахідним» політикам та ідеологам як лівого, так і правого спрямування. У викликах «rogue states» однополярному світові одні вбачають повернення до «соціалістичного блоку» та перемогу над «західним імперіалізмом», а інші – шанс побудувати «расово правильні» режими фашистського характеру. Такі сентенції підводять до висновків про необхідність забезпечення безперервного, підтриманого рештою демократій інтервенціоністського «нового ліберального світового порядку» на захист прав і свобод людей у світі від «rogue states» та їхніх симпатиків серед правих і лівих радикалів [5].

Підбиваючи підсумки, ми стикаємося з розбіжностями дефініцій. Побудована великою мірою навколо робіт Г. Кісінджера теорія розвитку систем міжнародних відносин не враховує розбіжностей між «державою» та «нацією» (сам пан Кісінджер, аналізуючи діяльність Рішельє, пише про «національні інтереси», хоча саме для Франції питання державного / королівського та питання національного не були тотожними). Як результат: глорифікація принципу «ціль виправдовує засоби», наслідком якого є «rogue states», що полягає у порушенні «правил гри» системи захисту власної національної безпеки та могутності.

Джерела та література

1. Kindleberger Charles P. Hierarchy Versus Inertial Cooperation. *International Organization*. Vol. 40. No. 4. 1986. P. 841–847.
2. Kissinger Henry. *World Order*. New York: Penguin Press, 2014. 432 p.
3. Machiavelli Niccolò. *The Prince*. Machiavelli: The Chief Works and Others, Translated by Allan Gilbert. 1958.

4. Richelieu Armand Jean du Plessis, Cardinal et Duc de. The Political Testament of Cardinal Richelieu. trans. Henry Bertram Hill. Madison: University of Wisconsin Press, 1964.

5. Temirov Y. The West's confusion: origins and implications. *Social Space. Scientific Journal*. 2018. 1(15). URL: https://www.researchgate.net/publication/328566640_The_West%27s_confusion_Origins_and_implications

6. Waltz Kenneth N. The Stability of a Bipolar World. 1964. *Daedalus* 93(3). C. 881–909.

Назарова Анастасія

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ВПЛИВ МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛІЗМУ НА ФОРМУВАННЯ НОВОГО СВІТОВОГО ПОРЯДКУ

Анотація. Дослідження є актуальним для розуміння природи змін у сучасному світі. Визнання і прийняття культурного різноманіття формує важливі підвалини майбутнього світоустрою. Адже проблема взаємодії культур завжди була притаманна полікультурним суспільствам. Часто етнічні конфлікти породжували різні соціальні катаклізми аж до прямих військових зіткнень як цілих держав, так і всередині держав.

Ключові слова: мультикультуралізм, конфлікти, культура, світовий порядок.

Abstract. The study is relevant for understanding the nature of changes in the modern world. The recognition and acceptance of cultural diversity forms important foundations for the future world order. After all, the problem of cultural interaction has always been inherent in all multicultural societies. Often ethnic conflicts gave rise to various social cataclysms, up to direct military clashes both entire states and within states.

Keywords: multiculturalism, conflicts, culture, world order.

Сьогодні в умовах перманентної трансформації світопорядку, в період соціальних і культурних криз, особливо актуальними є дослідження, присвячені проблемам цивілізаційної динаміки, особливостям міжкультурного діалогу і соціокультурної ідентифікації. У сучасному світі майже не залишилося держав, які можна назвати моноетнічними. Суспільства більшості держав характеризуються культурним різноманіттям. Міграція, розвиток торгівлі і туризму, міжнародні обміни, мобільність кваліфікованих фахівців призводять до того, що в більшості країн проживає значна кількість людей, що належать до інших культур.

Спроби вирішити проблему поліетнічності всередині багатокультурних країн призвели до створення політики мультикультуралізму і, відповідно, виникнення терміна як такого. Поняття «мультикультуралізм» відоме ще з 1940-х рр., поширеним воно стало в 1960-ті рр., а більшість досліджень цього явища припадає на 1990-ті рр. — оптимістичне десятиліття політики мультикультуралізму, коли дійсно здавалося, що ця політика може бути реалізована практично в будь-яких багатокультурних суспільствах [1].